

Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српски језик и лингвистику

РЕЦЕНЗИЈА

Наслов рецензираног текста: ТЕФТЕРИ СА ПРОСТОРА ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ КАО
ИЗВОРИ ЗА ЈЕЗИЧКА ИСТРАЖИВАЊА (XVIII И XIX ВЕК)

Монографска публикација Јелене Стошић *Тефтери са простора југоисточне Србије као извори за језичка истраживања (XVIII и XIX век)* представља спој иницијалне синтезе досадашњих ауторкиних истраживања и новијих запажања, заснованих на језичком материјалу посведоченом у одабраним тефтерима вођеним у областима југоисточне Србије током 18. и 19. века. Реч је о резултатима истраживања која су реализована у оквиру пројекта *Извори за проучавање српског језика на тлу југоисточне Србије у XVIII и XIX веку*. Иако су у појединим сегментима монографије своје место нашли делови ауторкиних објављених текстова, важно је напоменути да ова књига није организована као збирка засебних студија, него као заокружена целина, постављена од почетка до краја као монографија у пуном смислу речи.

Уз Предговор и Увод, који су конципирани као својеврсни водичи или синописи истраживања која очекују читаоца, монографија обухвата шест поглавља, од којих су прва два подељена на низ потпоглавља и мањих целина: 1. О тефтерима, 2. Тефтери као значајан извор лексике, 3. Закључак, 4. Речник, 5. Извори и цитирана литература, 8. Прилози.

Прво поглавље *О тефтерима* осмишљено је као синтетички осврт на појам тефтера као докумената пословне администрације, на њихову структуру и садржај, те на податке о најзначајнијим рукописима који су досад анализирани или сачувани (не само на територији југоисточне Србије него и шире). Као што је и пожељно у свим озбиљним истраживањима, ауторка се осврће и на досадашња језичка проучавања тефтера. У погледу језика закључује

се да је углавном реч о српском народном језику, нијансираном црквенословенским карактеристикама у оним документима који су вођени при цркви.

Полазећи од структурно-семантичког критеријума, на самом крају првог поглавља наводе се опште текстолошке карактеристике тефтера, за које се утврђује да их одликује присуство следећих компонената: временска локализованост, терминологичност, номиналност, онимичност, персоналност, клишеизираност. Сви наведени елементи узимани су у обзир у наредним поглављима, приликом анализе одабраних језичких карактеристика или лексичких поља.

Друга целина у монографији уједно представља и њен централни део јер подразумева анализу посведоченог лексикона из различитих углова, најпре као целину, а потом из перспективе одабраних тематских области: антропонимије и економско-трговачке лексике. Поред прецизног формулисања предмета, корпуса и циљева истраживања, примењујући дескриптивну, као и методологију унутрашње и спољашње компарације (типичне за истраживања историјске лексике), ауторка читаоца најпре уводи у свет опште лексике тефтера, указујући на њено порекло, дијалекатску специфичност и семантичку профилисаност, те на прототипична језичка и лексичка места у њима. Приликом описа и анализе одабраних тефтера ауторка истовремено показује добру истраживачку интуицију и научну изграђеност, али и блискост са описиваним појмовима те одлично познавање ширег социолингвистичког контекста, односно општих прилика на просторима југоисточне Србије током 18. и 19. века.

Наредна два потпоглавља посвећена су анализи одабране лексике – антропонимије и економско-трговинске терминологије (будући да су управо тефтери драгоцену ризницу за истраживања ових сегмената лексикона). Прецизном семантичком интерпретацијом, уз примену одабраног теоријско-методолошког модела, дајући синхрони пресек имена, занимања, трговине, мера, новца и сл., ауторка у својим истраживањима не само да указује на сву лепоту и разумевање одабраних лексичких сегмената (данас у великој мери потиснутих и заборављених) него и спроводи специфичну имплицитну реконструкцију слике српског друштва и његове материјалне културе у југоисточној Србији током 18. и у 19. веку, чиме ово истраживање добија и лингвокултуролошку димензију.

Посебну вредност овој монографији даје речник економско-трговинске лексики, који се налази након овог поглавља, а који са преко 300 одредница пружа како увид у грађу у целини тако и могућност упознавања са контекстом у оквиру којег су обрађене лексеме употребљаване, чиме се добија потпунија слика о животу и култури српског становништва у овим областима током 18. и 19. века.

На крају публикације дати су Прилози – са фотографијама одабраних тефтера – као и богата литература, што представља још један од показатеља да је реч о резултату изузетно посвећеног и вишегодишњег рада.

Прикупљање лексичке грађе и анализа језика и лексикона тефтера са територија југоисточне Србије 18. и 19. века представљају важан и захтеван задатак како за истраживања историје језика (народног и књижевног), тако и за шире културолошке анализе. Тек у заокруженој целини, попут оне која је дата у овој публикацији, а иза које се крије крајња научна посвећеност, умеће, ширина и свестраност интересовања, може се добити потпун увид у лексикон одабраног тематског поља једне области – у овом случају југоисточне Србије 18. и 19. века, што у дијакхронијским језичким истраживањима српског језика представља прави куриозитет.

Са јасно формулисаним концептом истраживања, разноврсношћу тема и одлично систематизованим резултатима, публикација *Тефтери са простора југоисточне Србије као извори за језичка истраживања (XVIII и XIX век)* пружа јединствену и упечатљиву слику о богатству српског лексикона југоисточне Србије 18. и 19. века, о његовој разноврсности, путевима развоја, утицајима и пореклу, на основу чега се употпуњује општа слика о језичким и културним приликама на српском језичком подручју и добијају смернице за будућа истраживања.

Имајући све наведено у виду, са задовољством препоручујем књигу за штампу.

У Новом Саду, 15. 4. 2025.

Проф. др Исидора Бјелаковић